

การศึกษาการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลา
Study of the integrated farming among agriculturists in Muang District,
Yala Province.

วสันตนาวิน หรินทร์ปพนวิช^{1*}, อัลอามีน มะแต² และฮาซียะห์ ดอโรแซ²
Wasanthanawin Harinpaponwich^{1*}, Al-amin Matae² and Hasiya Dorosae²

¹ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ, คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

¹ Department of Business Economics, Faculty of Management Science, Yala Rajabhat University.

² สาขาวิชาการเงินการธนาคาร, คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

² Department of Money and banking, Faculty of Management Science, Yala Rajabhat University.

*Corresponding author, E-mail: wasanthanawin@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำเกษตรผสมผสานและแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสาน ของเกษตรกรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลา โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานจำนวน 12 คน ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเจนเนอรัลชนเบบี้บูมเมอร์และเจนเนอรัลชนเอ็กซ์ และระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ทำให้การยอมรับการทำเกษตรผสมผสานอยู่ในระดับต่ำ โดยพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ยเท่ากับ 2.54 ไร่ จากพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 6.08 ไร่ โดยปัจจัยทางกายภาพคือจำนวนถือครองที่ดินและเงินทุนมีเพียงพอจะตัดสินใจทำเกษตรผสมผสาน ปัจจัยทางการผลิตถ้ามีความรู้การผลิตและมีที่ดินของตนเองจะส่งผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสาน และปัจจัยทางการตลาดกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญต่อแหล่งที่จำหน่ายผลผลิตและราคาผลผลิตที่คุ้มค่าต่อการลงทุนจะส่งผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสาน และแนวทางการส่งเสริมเกษตรกรให้ทำเกษตรผสมควรอบรมความรู้การผลิต จัดหาแหล่งจำหน่ายผลิตให้กับเกษตรกร พร้อมกับการวางแผนการผลิตผ่านทางเกษตรอำเภอเพื่อช่วยไม่เกิดสินค้าล้นตลาดที่อาจส่งผลให้ราคาผลผลิตตกต่ำ

คำสำคัญ: การส่งเสริมเกษตรผสมผสาน, เกษตรผสมผสาน, เกษตรทฤษฎีใหม่

Abstract

This research aims to study influential factors of the integrated farming among agriculturist in Muang district, Yala province. By in-depth interview 12 mixed agriculturists about integrated farming activities and find promotion guideline for agriculturists with social factor, physical factor, production factor and market factor. The results showed that the most of agriculturists were Baby Boomers and Generation X and their education levels were at the element level, affect less acceptance of integrated farming. The average area of integrated farming is 2.54 rai from the average land area 6.08 rai. The physical factor is the amount of land ownership and capital enough affect them decide to do integrated farming. If they have production knowledge and have their own land,

will affect to do integrated farming. And marketing factors, selling place and price of product is very importance that affect samples decision to integrated farming. Guidelines for promoting agriculturists to do integrated farming, learning to production knowledge, product selling place and production planning through district agriculture office to avoid lowing price.

Keywords: integrated farming, integrated farming promotion, new theory agriculture

บทนำ

เกษตรผสมผสาน เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่มีวัตถุประสงค์หลัก คือ มุ่งแก้ไขปัญหาความแห้งแล้ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการแก้ปัญหาเรื่องน้ำในการประกอบอาชีพของเกษตรกร นอกจากการแก้ปัญหาเรื่องน้ำแล้ว เกษตรผสมผสาน ยังจะช่วยในการแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารและการมีงานทำของเกษตรกร หากเกษตรกรทำเกษตรผสมผสานแล้ว จะไม่ขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก มีข้าว พืชผัก ผลไม้ และอาหารโปรตีนจากสัตว์น้ำและสัตว์เลี้ยงไว้บริโภค เมื่อมีเหลือก็สามารถแบ่งปันญาติมิตรหรือจำหน่ายได้ ซึ่งจะเป็นการดำรงชีพอย่างมั่นคงและยั่งยืน (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560), (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

เกษตรผสมผสานเป็นการทำเกษตรที่ช่วยในด้านของการกระจายความเสี่ยงโดยการปลูกพืชหลายๆ ชนิดในพื้นที่แปลงเดียว เพื่อที่ราคาผลผลิตของพืชแต่ละชนิดมีราคาสูงขึ้นลดลงไม่เหมือนกัน การที่ราคาผลผลิตชนิดหนึ่งตกต่ำจะสามารถนำพืชชนิดอื่นที่ราคาสูงมาชดเชย ส่งผลให้เกษตรกรสามารถบรรเทาปัญหารายได้ไม่เพียงพอจากความผันผวน ของราคาผลผลิต (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560), (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

ในปี 2559 ประเทศไทยมีประชาชนที่ลงทะเบียนเป็นเกษตรกรทั้งสิ้น 6,828,666 ครัวเรือน โดยการเกษตรทั้งหมดมีพื้นที่ทั้งหมดในการทำเกษตรทั้งหมด 116,623,664 ไร่ ซึ่งเป็นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากที่สุดคือ 91,129,858 ไร่ รองลงมาเป็นการปลูกพืชและเลี้ยงปศุสัตว์ 19,789,661 ไร่ และการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์น้ำจืดในพื้นที่ 2,943,579 ไร่ จากข้อมูลข้างต้น ทำให้ทราบว่าการปลูกพืชแบบผสมผสานครบวงจรในพื้นที่แปลงเดียวมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่ทั้งหมด สะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสานให้กับประชาชนยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงทำเกษตรกรรมแบบเดิม คือ การปลูกพืชเชิงเดี่ยว (Mono-agriculture) โดยพืชที่ปลูกมักเป็นพืชที่เกษตรกรทำการผลิตเป็นพืชที่มีราคาผลผลิตสูงในช่วงหนึ่ง ส่งผลให้ทำให้เกษตรกรปลูกพืชตามๆ กัน ซึ่งเป็นผลทำให้ผลผลิตล้นตลาดจนทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำในอีกช่วงเวลาใกล้เคียง รายได้ของเกษตรกรจึงไม่แน่นอน นอกจากนี้ ยังมีการทำเกษตรที่ปลูกพืชที่ระยะเวลาเก็บเกี่ยวยาวนาน เช่น ยางพารา ปาล์ม เป็นต้น ถ้าราคาผลผลิตตกต่ำเป็นระยะเวลานานจะส่งผลต่อเกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวประสบปัญหาขาดทุนหรือรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รายได้ที่ลดลง อาจไม่เพียงพอสำหรับการซื้ออาหารเพื่อการบริโภค ซึ่งเป็นปัญหาต่อเนื่องเป็นวัฏจักรของเกษตรกร ทางออกของปัญหาความขาดแคลนอาหารและรายได้ลดลง คือ เกษตรผสมผสานเพราะในช่วงที่ราคาผลผลิตของพืชแต่ละชนิดจะไม่ตกต่ำในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งสามารถชดเชยกันได้ แต่ถึงแม้ว่ารายได้ลดลงแล้วนั้นครอบครัวยังมีอาหารเพื่อการบริโภคจากแปลงเกษตรของตนเองได้ (สำนักงานสถิติ, 2561)

จังหวัดยะลาเป็นจังหวัดหนึ่งที่พบว่าเกษตรกรนิยมทำเกษตรเชิงเดี่ยว-โดยพืชหลัก คือ ยางพารา ซึ่งปัจจุบันราคาตกต่ำอย่างมาก ทำให้หลาย ๆ ครอบครัวประสบปัญหารายได้ไม่เพียงพอ ซึ่งจากสถิติการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรของจังหวัดยะลามีทั้งหมด 1,286,000.59 ไร่ เป็นที่ดินของตนเองจำนวน 802,621.31 ไร่ ทั้งของตนเองและจ้างของผู้อื่น และเป็นที่ดินของผู้อื่นที่ทำได้ฟรีจำนวน 483,388.28 ไร่ และจากข้อมูลขั้นทะเบียนเป็นเกษตรกรของจังหวัดยะลาจำนวน 59,977 ครัวเรือนไปหารด้วยที่ดินทำให้ทราบการถือครองที่ดินเฉลี่ยเท่ากับ 21.44 ไร่ต่อครัว เพียงพอต่อการบริหารจัดการเพื่อทำเกษตรผสมผสานได้ การศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำเกษตรผสมผสานแทนการทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว จะได้สร้างแนวทางการส่งเสริมให้เกษตรกรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลาหันมาทำการเกษตรผสมผสานเพิ่มขึ้น (สำนักงานสถิติ, 2561)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรอำเภอเมือง จังหวัดยะลา
2. เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรอำเภอเมือง จังหวัดยะลา

การทบทวนวรรณกรรม

เกษตรผสมผสาน (integrated farming) เป็นเกษตรกรรมที่มีการปลูกพืชหลายชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกัน หรือ อาจเป็นการปลูกพืชร่วมกับการทำปศุสัตว์ หรือ ประมงร่วมด้วย ในพื้นที่เดียวกัน โดยพืชหรือสัตว์ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน จะช่วยเกื้อกูลกันทางธรรมชาติ เช่น พืชบางชนิดป้องกันศัตรูพืชให้กับพืชอีกชนิด หรือ การเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่อาจนำมูลสัตว์ไปทำปุ๋ยให้กับพืช เป็นต้น เป็นการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันของสิ่งมีชีวิต ซึ่งต้องมีการวางแผนรูปแบบและดำเนินกิจกรรมแต่ละอย่างให้มีความเหมาะสม การวางแผนการผลิตเพื่อให้ได้ใช้ทรัพยากรที่มีทั้งหมดให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งแตกต่างจากแนวคิด แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เน้นเรื่องการบริหารจัดการน้ำเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งโดยปกติแล้วนั้นเกษตรกรมักจะรอฝน เพื่อที่จะเริ่มทำเกษตร แต่บางครั้งและบ่อยครั้งที่เกิดการขาดแคลนน้ำอย่างมากในหลายพื้นที่ แม้บางพื้นที่จะได้รับชลประทานแต่อย่างไรก็ตามชลประทานไม่สามารถเข้าถึงทุกพื้นที่เกษตรกรรมได้ ทำให้เกิดแนวคิดเรื่องของการทำเกษตรใหม่ขึ้น โดยการจัดสรรพื้นที่ของตนเองอย่างเหมาะสมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร, 2561), (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560), (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

ผสมผสาน คือ การสร้างภาพในจินตนาการอย่างที่เราควรเป็นให้เห็นเป็นรูปธรรมของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงทางการเกษตรที่มุ่งเน้นการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เพราะเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่มักประสบปัญหาทั้งภัยธรรมชาติและปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการทำงานเกษตร ให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤต โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่ต้องรอนและยากลำบากนัก (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560), (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

ปัญหาวิกฤตที่มักเกิดขึ้นกับการทำเกษตรนอกจากเรื่องน้ำ ความเสี่ยงประการแรก คือ ความเสี่ยงด้านราคาสินค้าเกษตรตกต่ำในช่วงที่มีผลผลิตออกมาก เกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวได้รับความเดือดร้อนจากรายได้ที่ลดลง ความเสี่ยงด้านปัจจัยการผลิตก็เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องด้วย มักจะพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศที่ส่งผลให้ต้นทุนสูง และไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ โรคระบาด ศัตรูพืช และภัยธรรมชาติเป็น

ความเสี่ยงที่เกษตรกรมักประสบอยู่บ่อยครั้ง ทำให้การผลิตประสบปัญหาขาดทุนทันที หลักการผสมผสานเป็นเรื่องของการกระจายความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรมีความมั่นคงยิ่งขึ้น จากการวางรูปแบบการเกษตรผสมผสาน ดังนี้ (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560, สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

การวางรูปแบบเกษตรผสมผสานเป็นระบบการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ ชุมชนต้องมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำนองเดียวกับการ “ลงแขก” แบบดั้งเดิมเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานด้วย ประการที่สอง ข้าวเป็นปัจจัยหลักที่ทุกครัวเรือนจะต้องบริโภค ดังนั้น ประเมินการว่าครอบครัวหนึ่งทำนาประมาณ 5 ไร่ จะทำให้มีข้าวพอกินตลอดปี โดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพง เพื่อยึดหลักพึ่งตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประการที่สาม ต้องมีน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้ง หรือระยะฝนทิ้งช่วงได้อย่างพอเพียง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้ขุดสระน้ำ โดยมีหลักว่าต้องมีน้ำเพียงพอที่จะเพาะปลูกได้ตลอดปี ทั้งนี้ ได้พระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางว่า ต้องมี 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อการเพาะปลูก 1 ไร่ โดยประมาณ ฉะนั้น เมื่อทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่ หรือไม้ผลอีก 5 ไร่ (รวมเป็น 10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ซึ่งเพื่อให้มีน้ำเพียงพอถ้ามีที่ดิน 3 ไร่ ที่เป็นพื้นที่ของสระน้ำต้องขุดให้มีความลึก 4 เมตร จะสามารถขุดได้ประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็นปริมาณน้ำที่เพียงพอสำหรับฤดูแล้ง ทั้งนี้ต้องดูเรื่องของสภาพแวดล้อมเข้ามาพิจารณาด้วย เพราะแต่ละที่สามารถเก็บน้ำได้ไม่เหมือนกัน เช่น พื้นที่ดินทราย อาจทำให้การเก็บน้ำไม่ได้เป็นไปตามที่คำนวณไว้ได้ และควรมีวิธีป้องกันไม่ให้น้ำระเหยมากเกินไปด้วย แต่ถ้าพื้นที่อยู่ในเขตชลประทานที่มีน้ำเต็มได้ตลอดปี อาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ประการสี่ การจัดแบ่งแปลงที่ดินเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดนี้ ทำการคำนวณตามการถือครองเฉลี่ย 15 ไร่ ถ้าหากมีน้อยกว่านี้หรือมากกว่านี้ ก็ให้บริหารจัดการพื้นที่ตามสูตรเดิมคือ 30:30:30:10 ได้เช่นเดียวกัน คือ พื้นที่กักเก็บน้ำ 30 ส่วน พื้นที่ไม้ยืนต้นหรือไม้ผล 30 ส่วน พื้นที่ปลูกข้าว 30 ส่วน และที่อยู่อาศัย 10 ส่วน อัตราส่วนเป็นการประมาณเท่านั้นสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม โดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ เช่นในเขตภาคใต้มีฝนตกชุกตลอดปี อาจสามารถเปลี่ยนขนาดสระน้ำให้เล็กลง เพื่อกันพื้นที่ส่วนนั้นไปทำประโยชน์อื่น ๆ ต่อไป และประการสุดท้าย การดำเนินการตามผสมผสานอาจมีต้นทุนค่อนข้างสูงในเรื่องของการเริ่มต้น ปรับพื้นที่จำเป็นต้องให้ทางภาครัฐ หรือหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องมาช่วยให้คำแนะนำในช่วงเริ่มต้น และเนื่องด้วยเกษตรผสมผสานเป็นการทำเกษตรแบบผสมผสานจะทำให้การดูแลทำได้ยากกว่าการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทั้งนี้ แค่ในช่วงเริ่มต้นเท่านั้น (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560, สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

เกษตรผสมผสาน คือ ระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ มีสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมการผลิตแต่ละชนิดจะต้องสามารถเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในไร่นาอย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลของสภาพแวดล้อม และเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ โดยการทำการเกษตรหลากหลาย กิจกรรมนั้นต้องทำในพื้นที่และระยะเวลาเดียวกัน เกิดความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่มีปฏิสัมพันธ์ในทางเกื้อกูลซึ่งกันและกันของกิจกรรมการผลิต โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่นา เช่น ดิน น้ำ แสงแดด และอากาศอย่างเหมาะสม เกิดความสมดุลของสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560), (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

รูปแบบการเกษตรผสมผสานช่วยสร้างภูมิคุ้มกันโดยลดความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของรายได้ เนื่องจากมีความหลากหลายในกิจกรรมการผลิต ทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ทำให้รายได้ครัวเรือนมาจากหลายกิจกรรมและสร้างรายได้อย่างสม่ำเสมอ ค่าใช้จ่ายลดลง รวมทั้งลดการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตภายนอก เกษตรกรสั่งสมกระบวนการเรียนรู้จากกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย สามารถพึ่งพาตนเองได้ เกษตรกรจัดสรรพื้นที่ตรงความต้องการในครัวเรือน

หลักการพื้นฐานของระบบเกษตรกรรมแบบผสมผสานมีอยู่อย่างน้อย 2 ประการสำคัญๆ คือ 1) ต้องมีกิจกรรมการเกษตรตั้งแต่ 2 กิจกรรมเป็นต้นไป โดยการทำการเกษตรทั้งสองกิจกรรมนั้น ต้องทำในพื้นที่และระยะเวลาเดียวกัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นควรประกอบไปด้วยการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ และสามารถผสมผสานระหว่างการปลูกพืชต่างชนิด หรือการเลี้ยงสัตว์ต่างชนิดกันได้ 2) การเกื้อกูลประโยชน์ระหว่างกิจกรรมเกษตรต่าง ๆ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในระบบเกษตรแบบผสมผสานนั้น เกิดขึ้นทั้งจากวงจรการใช้แร่ธาตุอาหารรวมทั้งอากาศ และพลังงาน เช่น การหมุนเวียนใช้ประโยชน์จากมูลสัตว์ให้เป็นประโยชน์กับพืช และให้เศษพืชเป็นอาหารสัตว์ โดยที่กระบวนการใช้ประโยชน์จะเป็นไปทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น ผ่านการหมักของจุลินทรีย์เสียก่อน ทั้งนี้ ลักษณะการผสมผสานในระบบเกษตรสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ การปลูกพืชแบบผสมผสาน เป็นการอาศัยหลักการความสัมพันธ์ระหว่างพืช สิ่งมีชีวิตและจุลินทรีย์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศตามธรรมชาติมาจัดการและปรับใช้ในระบบการเกษตร ตัวอย่างเช่น การปลูกตาลโตในนาข้าว การปลูกพริกไทยร่วมกับมะพร้าว การปลูกพืชไร่ผสมกับถั่ว การปลูกทุเรียนร่วมกับสะตอ การปลูกกระถางในสวนยาง เป็นต้น โดยที่ยังมีความหลากหลายของพืชปลูกมากเท่าใด ก็จะสามารถเพิ่มเสถียรภาพให้กับระบบมากขึ้นเท่านั้น (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560), (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

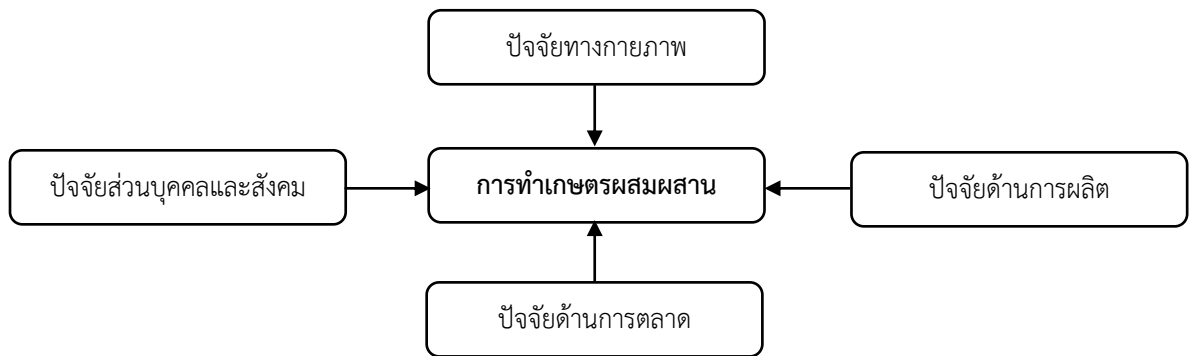
การผสมผสานการเลี้ยงสัตว์ หลักการผสมผสานเป็นไปเช่นเดียวกับการผสมผสานระหว่างพืช เนื่องจากสัตว์ชนิดหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับสัตว์อีกชนิดหนึ่งและเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เช่น พืช และจุลินทรีย์ ตัวอย่างของระบบการผสมผสานการเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงหมูควบคู่กับปลา การเลี้ยงเป็ดหรือไก่ร่วมกับปลา การเลี้ยงปลาแบบผสมผสาน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การผสมผสานการเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียวอาจจะไม่สามารถสร้างระบบที่สมบูรณ์ ได้เหมือนกับการผสมผสานการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560), (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

การปลูกพืชผสมผสานกับการเลี้ยงสัตว์เป็นรูปแบบการเกษตรที่สอดคล้องกับสมดุลของแร่ธาตุพลังงาน และมีการเกื้อกูลประโยชน์ระหว่างกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ มากขึ้น ใกล้เคียงกับระบบนิเวศตามธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างของระบบการปลูกพืชผสมผสานกับการเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงปลาในนาข้าว การเลี้ยงเป็ดในนาข้าว การเลี้ยงหมูและปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์และปลูกพืชไร่ เป็นต้น(มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560), (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

เศรษฐศาสตร์เกษตรเป็นการประยุกต์นำทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทางเกษตรกรรมก็เป็นรูปแบบที่สามารถนำทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพทางการเกษตร จุดมุ่งหมายของศาสตร์คือการสร้างทางเลือกในการใช้ทรัพยากรที่ใช้ในการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยทรัพยากรทางการเกษตรหรือปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ไม่อาจละเลยได้ในการพิจารณาการใช้อย่างคุ้มค่า คือ เรื่องของที่ดินและน้ำ

เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยการสร้างทางเลือกการใช้ดินและน้ำและทำการเลือกทางเลือกที่เกิดต้นทุนน้อยสุด หรือได้ผลผลิตจำนวนมากที่สุด (บรรลุ พุฒิกร, 2549)

การนำหลักการทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้จำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาที่มีความรู้พร้อมทั้งสองด้าน คือ ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์และความรู้ทางการเกษตรมาประยุกต์เข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม เพื่อการพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ต่าง ๆ จะได้เกิดความสมดุลและเป็นไปตามหลักการอย่างถูกต้อง โดยในส่วนของผลผลิตทางการเกษตร เป็นการนำหลักการทางเศรษฐศาสตร์จุลภาคมาช่วยในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอยู่กับผลผลิตที่ได้เป็นอย่างไร เพื่อใช้ในการวางแผนการใช้ทรัพยากรให้ได้กำไรสูงสุดหรือต้นทุนต่ำที่สุด (บรรลุ พุฒิกร, 2549)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคลและสังคมเกี่ยวข้องกับระดับการศึกษา สถานภาพ อายุ ส่งผลต่อการเรียนรู้เรื่องตัดสินใจทำเกษตรเนื่องด้วยภูมิหลังส่วนบุคคลและสังคมมีผลต่อระบบการคิดและทัศนคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ปัจจัยทางกายภาพ เกี่ยวข้องกับความเหมาะสมของพื้นที่เกษตร เช่น พื้นที่ลุ่มหรือดอน เป็นต้น ส่งผลต่อการเลือกชนิดของพืชหรือสัตว์ในแปลงและการถือครองที่ดินหรือกรรมสิทธิ์ที่ดิน มีผลต่อการตัดสินใจเนื่องด้วยการทำเกษตรผสมผสานมีพืชอายุยาวในแปลง

ปัจจัยด้านการผลิต เกี่ยวข้องกับ ความรู้ความเข้าใจขั้นตอนของการผลิตที่ยุ่งยาก และการทำเกษตรผสมผสานมีพืชหรือสัตว์หลายชนิดในแปลงที่ต้องอาศัยการดูแลที่แตกต่างกันอาจส่งผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรแบบผสมผสาน

ปัจจัยด้านการตลาด เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเกี่ยวราคาของผลผลิตที่เป็นแรงจูงใจในการผลิต และแหล่งจำหน่ายผลผลิตที่เป็นการอำนวยความสะดวกในการจำหน่ายจะส่งผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสาน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อจัดกลุ่มข้อความของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเกษตรกรผู้ทำเกษตรผสมผสาน จำนวน 12 รายด้วยการสุ่มแบบเจาะจงจากประชากรของการวิจัยเป็นเกษตรกรผู้ทำเกษตรผสมผสานที่เข้าร่วมโครงการ 5 ประสาน สืบสานเกษตรผสมผสานถวายในหลวง จำนวน 126 ราย โดยการคัดเลือกเกษตรกรที่มีลักษณะหลากหลาย เพื่อจะได้วิเคราะห์ได้ครบถ้วนในทุกกลุ่มจำนวนร้อยละ 10 ของจำนวนประชากร

เครื่องมือการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรผู้ทำเกษตรผสมผสาน โดยแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ถูกสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว รายได้เฉลี่ย ลักษณะการถือครองที่ดินและค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเช่าที่ดินในกรณีที่มีการเช่าที่ดิน และสำหรับส่วนที่ 2 สัมภาษณ์ในประเด็นการทำเกษตรผสมผสานหรือเกษตรผสมผสาน โดยออกแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุม ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางการตลาด และปัจจัยทางการผลิต สำหรับปัจจัยทางสังคมให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาและการได้รับความรู้ทางเกษตรผสมผสานหรือเกษตรผสมผสาน ปัจจัยทางกายภาพให้ความสำคัญในเรื่องของการถือครองที่ดินมากหรือน้อยและลักษณะการถือครอง และด้านเงินลงทุนสำหรับการทำเกษตรผสมผสานหรือเกษตรผสมผสาน ปัจจัยทางการตลาดมุ่งเรื่องของสถานที่จำหน่ายผลผลิตว่าให้ความสำคัญมากน้อยเพียงใดรวมถึงราคาผลผลิต และปัจจัยทางการผลิตในเรื่องความรู้ด้านการผลิตและสิ่งที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุน

ผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในเจนเนอเรชันที่คาบเกี่ยวระหว่างเจนเนอเรชันเบบี้บูมเมอร์และเจนเนอเรชันเอ็กซ์ที่มีอายุเฉลี่ยอยู่ 46.85 ปี ระดับรายได้โดยเฉลี่ยเท่ากับ 11,738.46 บาทต่อเดือน มีการถือครองที่ดินเฉลี่ยรายละ 6.08 ไร่ต่อคนซึ่งมีสิทธิ์ถือครองเป็นของตนเอง และเข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานเฉลี่ยรายละ 2.54 ไร่ โดยเมื่อทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจการทำเกษตรผสมผสานมาจากหลายปัจจัยดังนี้

1. ลักษณะการทำเกษตรของกลุ่มตัวอย่างก่อนเข้าร่วมโครงการเป็นการทำเกษตรแบบดั้งเดิมเชิงเดี่ยว ตามพ่อแม่ในเรื่องของการทำเกษตรเชิงเดี่ยวและทำเกษตรเชิงเดี่ยวตั้งแต่อายุน้อย ทำให้มีความรู้การทำเกษตรเชิงเดี่ยวอย่างเดียว ปัจจัยส่วนบุคคลและสังคมที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานเกษตรกรให้ความคิดเห็นว่า ความรู้ต้องมาเป็นอันดับแรก โดยต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักการของการเกษตรผสมผสานหรือเกษตรผสมผสานให้เข้าใจก่อนจึงจะกล้าตัดสินใจเปลี่ยนจากเกษตรเชิงเดี่ยวสู่การทำเกษตรผสมผสาน เนื่องด้วยมองว่าการผลิตสินค้าหลายชนิดจำเป็นต้องใช้ความรู้ที่ครบถ้วนในภาพรวม เพื่อให้ความเหมาะสมกับพื้นที่ โดยเฉพาะจุดเริ่มต้นของการทำเกษตรผสมผสานจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์ช่วยในการให้ความรู้จากปฏิบัติจริง ซึ่งอาจต้องไปศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรผสมผสานเพื่อจะได้เห็นภาพการทำงานจริง และหลังจากได้เริ่มต้นผ่านไปแล้วการหาความรู้เพิ่มเติม การฟังฟังเทคโนโลยีสารสนเทศผ่านการใช้เครื่องมือสื่อสารยุคใหม่ที่สามารถเข้าถึงได้จากทุกที่ทุกเวลาเพียงแค่มือถือสมาร์ทโฟนเน็ต ที่สามารถนำมาสร้างเป็นโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับตนเองหรือครอบครัวได้โดยง่าย

2. ปัจจัยทางกายภาพต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสาน ก่อนเข้าโครงการปัจจัยทางกายภาพของที่ดินจะมีลักษณะที่พร้อมอยู่ในระดับหนึ่งแล้วสำหรับการทำเกษตรผสมผสาน จำเป็นต้องปรับพื้นที่ให้เหมาะสมเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะเกษตรกรที่ปลูกพืชยืนต้นเดิม เช่น ยางพาราหรือปาล์ม ต้องค่อย ๆ ลดพื้นที่เกษตรเดิมลงทีละน้อยเพื่อสร้างพื้นที่เก็บน้ำเพิ่มเติมหรือการปลูกพืชบางชนิดที่ไม่สามารถปลูกได้พร้อมไม้ชนิดอื่นได้ เพื่อให้ยังคงสามารถสร้างรายได้ต่อเนื่องและการปรับหน้าดินให้เหมาะกับพืชที่ต้องการปลูก แต่ปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ยะลาค่อนข้างได้เปรียบในการทำเกษตรเนื่องด้วยเป็นพื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์และมีฝนตกชุกตลอดปี ซึ่งเหมาะแก่การทำเกษตรอย่างยิ่งและที่ดินก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำเกษตร

3. ปัจจัยด้านการผลิตต่อการตัดสินใจเปลี่ยนจากเกษตรเชิงเดี่ยวสู่การทำเกษตรผสมผสาน ลักษณะการถือครองนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญด้านการผลิต การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินส่งผลต่อการตัดสินใจทำได้ง่ายขึ้น ด้วยลักษณะของการทำเกษตรผสมผสานคือ การทำเกษตรที่ประกอบด้วยพืชและสัตว์ที่มีระยะเวลาเจริญเติบโต ระยะเวลาเก็บเกี่ยวที่ไม่เท่ากัน ผลผลิตบางชนิดเป็นผลผลิตรายวัน ผลผลิตบางชนิดเป็นรายเดือนและผลผลิตบางชนิดอาจเป็นรายปีหรือมากกว่านั้น ทำให้ลักษณะการถือครองมีผลต่อการตัดสินใจสำคัญมากพอกับปัจจัยด้านความรู้ด้านการผลิตที่มีรายละเอียดไม่เหมือนกันในผลผลิตรายวัน รายเดือนหรือรายปี ความรู้ในการบริหารจัดการการผลิตเป็นไปเพื่อการวางแผนให้มีผลผลิตออกอย่างต่อเนื่อง และการเฝ้าระวังความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับผลผลิตด้วยไม่ว่าจะเป็นด้านสภาพดินฟ้าอากาศ แผลงศัตรูพืช และปัจจัยอื่นที่ไม่สามารถคาดเดาได้อื่น ความรู้ในการผลิตและความรู้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการผลิตตั้งแต่เริ่มลงแปลงไปจนถึงหลังเก็บเกี่ยวส่งผลต่อการตัดสินใจอย่างมากการถือครองที่ดินจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานเนื่องด้วยต้องพืชอายุยาวนานในการเก็บเกี่ยว เช่น ยางพารา ปาล์ม ไม้ผลยืนต้นต่าง ๆ เป็นต้น ต้องการการเช่าที่ดินเลยไม่มีโอกาสทำพืชประเภทนี้ได้ จำนวนของการถือครองที่ดินและสำหรับปัจจัยเงินทุนก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกัน เพราะหากมีเงินทุนมากเพียงพอก็สามารถทำเกษตรผสมผสานได้เห็นผลเร็วขึ้นแต่เกษตรกรบางคนก็สามารถที่จะเริ่มทำไปทีละเล็กทีละน้อยได้เช่นเดียวกัน

4. ปัจจัยด้านการตลาดเป็นปัจจัยที่สำคัญพอ ๆ กับความรู้ด้านการผลิต เพราะการผลิตสินค้าเกษตรไม่ได้ทำเพียงเพื่อความสนุกสนาน เกษตรกรมีความคาดหวังว่าสิ่งที่ผลิตเมื่อแบ่งส่วนหนึ่งไปสำหรับการบริโภคแล้ว อีกส่วนหนึ่งก็เป็นการนำออกไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว สถานที่จัดจำหน่ายผลผลิตการเกษตรส่งผลต่อการตัดสินใจอย่างมาก เพราะเป็นการเสริมความมั่นใจว่ามีสถานที่สำหรับจำหน่ายผลผลิตอย่างแน่นอน โดยเกษตรกรยืนยันว่าหากมีสถานที่สำหรับจำหน่ายผลผลิตก็จะทำการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานอย่างแน่นอน เพราะทางด้านเกษตรกรเองก็ต้องการรายได้จากการผลิตเพื่อมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เมื่อทราบถึงตลาดที่ต้องการแล้วนำไปวางแผนการผลิตร่วมกับความรู้ด้านการผลิตให้มีผลผลิตจำหน่ายได้ตลอดตามความต้องการของตลาด และอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจนอกจากสถานที่จัดจำหน่ายแล้ว เหตุผลด้านราคาผลผลิตทางการเกษตรที่ได้ทำการผลิตออกมาส่งผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรมิใช่จากความคุ้มค่าเพียงอย่างเดียวแต่เป็นความคุ้มค่าโดยผลผลิตที่ออกมาจะสามารถสร้างมูลค่าเพียงพอต่อความพึงพอใจของตนและสามารถสร้างผลตอบแทนที่คุ้มค่ากว่ารูปแบบเกษตรกรที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน

แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรจังหวัดยะลา

แนวทางการส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรผสมผสานควรส่งเสริมความรู้ด้านเกษตรผสมผสานอย่างต่อเนื่องเพราะจากกลุ่มตัวอย่างพบว่า ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากต่อการทำเกษตรผสมผสาน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จะต้องอาศัยความรู้ด้านการเกษตรที่มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เช่น พันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ใหม่ ๆ และการดูแลพืชและสัตว์ที่เปลี่ยนแปลง ความรู้ด้านเทคโนโลยีเกษตรที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตผลทางเกษตรที่ช่วยให้การทำเกษตรผสมผสานได้รับผลผลิตมากขึ้นจากเดิม ผ่านการช่วยเหลือของเกษตรกรอำเภอหรือเกษตรกรตำบลผ่านช่องทางต่าง ๆ ของเรียนรู้ ทั้งรูปแบบดั้งเดิม เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การมีแปลงสาธิต หรือความรู้รูปแบบใหม่ เช่น รูปแบบบทเรียนออนไลน์ การค้นหาตามเว็บไซต์ เป็นต้น เพื่อสามารถเพิ่มพูนความรู้ด้านการเกษตรได้อย่างต่อเนื่องให้กับเกษตรกร พร้อมทั้งการเพิ่มแรงจูงใจการผลิตสินค้าทางเกษตรในหลาย ๆ ชนิดเวลาเดียวกันจะสามารถลดต้นทุนของการผลิตลงได้จากการเอื้อประโยชน์กันทางธรรมชาติของพืชหรือสัตว์ในแปลงเดียวกันตามแนวความคิดเกษตรผสมผสาน

แนวทางการส่งเสริมด้านตลาดให้กับเกษตรกรที่ใช้ระบบเกษตรผสมผสาน ด้านการตลาดจะให้ความสำคัญไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสถานที่สำหรับจัดจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร และราคาผลผลิตทางการเกษตร สำหรับสถานที่จัดจำหน่ายสินค้าทางเกษตรต้องอยู่ในรูปแบบของตลาดกลางหรือสหกรณ์ที่มีหน้าที่ในการจำหน่ายสินค้าเพื่อตัดช่วงของพ่อค้าคนกลางที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรได้โดยตรงอีกทางหนึ่งด้วย และราคาผลผลิตจำเป็นต้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเกษตรกรอำเภอเป็นคนวางแผนการผลิตให้กับเกษตรกร เนื่องด้วยจำเป็นต้องใช้ข้อมูลด้านราคาในอดีต ผ่านการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อช่วยให้อาชีพเกษตรกรได้ตรงกับความต้องการของตลาด ป้องกันการเกิดปัญหาสินค้าล้นตลาด ไม่ใช่ผลิตแล้วอาศัยโชคจะได้ช่วงราคาดี แต่ต้องมาจากการวางแผนอย่างรอบคอบ

แนวทางการให้การสนับสนุนเงินทุนและที่ดินทำเกษตรควรให้เหมาะสมตามระดับความสำเร็จของเกษตรกรแต่ละราย เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรมากที่สุด การให้สนับสนุนตามความสำเร็จของเกษตรกรแต่ละรายเพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรสามารถที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตผลทางการเกษตร และยังสามารถทำการประเมินผลการทำเกษตรของเกษตรกรจากการเข้าร่วมโครงการด้วย เพราะเนื่องด้วยประชากรทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการไม่ได้ประสบความสำเร็จทุกราย เพราะขาดการติดตามและประเมินอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน บางรายอาจจะขาดแรงจูงใจ การบริหารงบประมาณโครงการจะได้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น มิใช่การกระทำเพียงปีเดียวจบแล้วทิ้งเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานไว้ให้เผชิญกับการทำเกษตรแบบเดิมในปีถัดมา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างพบว่าอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 46.85 ปีซึ่งเป็นกลุ่มอยู่ในเจนเนอเรชั่นเอ็กซ์และเบบี้บูมเมอร์ที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านสังคมอนาล็อกและดิจิทัล และเป็นจุดเชื่อมที่ระหว่างการใช้ชีวิตรุ่นเก่าและรุ่นใหม่อาจทำให้การยอมรับการทำเกษตรแบบผสมผสานซึ่งเป็นระบบเกษตรแบบใหม่ได้ยากกว่าคนรุ่นใหม่ และเมื่อทำการวิเคราะห์ด้านการศึกษาพบว่าอยู่ในระดับประถมศึกษาเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พื้นที่เข้าโครงการประมาณ 2.54 ไร่จากพื้นที่เฉลี่ยที่ถือครองเท่ากับ 6.08 ไร่ ซึ่งเป็นจำนวนไม่ถึงครึ่งหนึ่งของพื้นที่ถือครองทั้งหมดโดยเฉลี่ยมีผลสอดคล้องกับวรรณภ พรมทอง (2551) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรใน

เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พบว่าปัจจัยการที่ส่งผลการตัดสินใจการทำเกษตรผสมผสานคือ การศึกษา โดยการคนที่มีการศึกษาสูงจะยอมรับการทำเกษตรผสมผสานอย่างมีนัยสำคัญ

พื้นที่จังหวัดยะลาค่อนข้างได้เปรียบในการทำเกษตรเนื่องด้วยเป็นพื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์และมีฝนตกชุกตลอดปี ซึ่งเหมาะแก่การทำเกษตรอย่างยิ่งและที่ดินก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำเกษตร การถือครองที่ดินจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานที่ประกอบด้วย พี่ชวยาวนานในการเก็บเกี่ยวที่ต้องใช้เวลาการเช่าที่ดินเลยไม่มีโอกาสสามารถปลูกพืชประเภทนี้ได้ จำนวนของการถือครองที่ดินและปัจจัยเงินทุนก็เป็นสิ่งสำคัญมีผลสอดคล้องกับการศึกษาของอดิเรก แก้วสุมาลี (2560) เรื่องการเข้าเป็นสมาชิกในสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและปัจจัยการถือครองที่ดินที่ส่งผลต่อการยอมรับการทำเกษตรผสมผสานสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญและสอดคล้องกับการศึกษาของชยุต อินทร์พรหม (2561) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลสนับสนุนจากการศึกษาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตรผสมผสานประยุกต์การทำนา 1 ไร่ได้ 1 แสน โดยการบริหารพื้นที่ให้เป็นไปตามหลัก 4 ส่วน การทำเกษตรจะไม่มีสูตรตายตัว ต้องอาศัยอุณหภูมิจึงแสงแดด และอื่น ๆ โดยต้องจัดการปรับสภาพให้เกื้อหนุนกันอย่างสมดุลจึงจะเกิดผลสำเร็จ

การผลิตสินค้าเกษตรไม่ได้ทำเพียงเพื่อความสนุกสนาน เกษตรกรมีความคาดหวังว่าสิ่งผลิตเมื่อแบ่งส่วนหนึ่งไปสำหรับการบริโภคแล้ว อีกส่วนหนึ่งก็คือการนำออกไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว สถานที่จัดจำหน่ายผลผลิตการเกษตรส่งผลต่อการตัดสินใจอย่างมาก เพราะเป็นการเสริมความมั่นใจว่าผลผลิตจะมีที่จำหน่ายไม่ใช้ผลิตเพื่อให้นักกิน โดยเกษตรกรเห็นว่าถ้ามีที่สำหรับจำหน่ายผลผลิตก็จะทำการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานซึ่งมีผลสอดคล้องกับศึกษาของจารีพร เพชรชิต (2558) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรในเขตอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรให้ความสำคัญกับการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก เพื่อให้ครอบครัวได้บริโภคสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยเป็นหลัก รองลงมาเป็นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจโดยการทำเกษตรผสมผสานสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้กับตนเองเพิ่มขึ้นมากกว่าการทำเกษตรเชิงเดี่ยวและในการทำเกษตรผสมผสานสามารถลดต้นทุนได้และสอดคล้องกับการศึกษาของณัฐฤตา ศรีสูงงค์ (2555) ได้ทำการศึกษาการทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรในพื้นที่อุดรธานี เกษตรกรให้ความเห็นเกี่ยวกับด้านความรู้ในการทำเกษตรผสมผสานมีส่วนช่วยในการทำเกษตรแบบผสมผสานได้ประสบความสำเร็จง่ายขึ้นความเห็นด้านเศรษฐกิจเกษตรกรมองว่าสามารถลดต้นทุนการผลิตในเรื่องการซื้อปุ๋ยและปัจจัยสำหรับการปรับปรุงดินลงได้ พร้อมทำให้มีอาหารสำหรับรับประทานในครัวเรือนเพิ่มขึ้นโดยไม่ต้องซื้อเป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ โดยเกษตรกรมีความคาดหวังว่าผลิตผลที่ออกมาเมื่อทำการแบ่งส่วนหนึ่งไปสำหรับการบริโภคแล้ว อีกส่วนหนึ่งก็คือการนำออกไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว สถานที่จัดจำหน่ายผลผลิตการเกษตรส่งผลต่อการตัดสินใจอย่างมาก เพราะเป็นการเสริมความมั่นใจว่าผลผลิตจะมีที่จำหน่ายไม่ใช้ผลิตเพื่อให้นักกิน โดยเกษตรกรเห็นว่าถ้ามีที่สำหรับจำหน่ายผลผลิตก็จะทำการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสาน เมื่อทราบถึงตลาดที่ต้องการแล้วนำไปวางแผนการผลิตร่วมกับความรู้ด้านการผลิตให้มีผลผลิตจำหน่ายได้ตลอดตามความต้องการของตลาด

บทสรุป

การทำเกษตรผสมผสานมีปัจจัยในการกำหนดที่สำคัญต่าง ๆ ดังนี้ ปัจจัยส่วนบุคคลและสังคมในด้านการยอมรับความรู้ใหม่และวิธีการใหม่ของการทำเกษตรที่ได้ประโยชน์เพิ่มขึ้น ปัจจัยด้านการตลาดเกี่ยวข้องกับสถานที่สำหรับจำหน่ายผลผลิตเพื่อให้เกษตรกรได้มั่นใจว่าผลผลิตออกมาแล้วจะสามารถจำหน่ายได้หมดและราคาผลผลิตทางการเกษตรที่เหมาะสมจะสามารถสร้างรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพและสร้างรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่าการทำเกษตรรูปแบบเก่า ปัจจัยด้านการผลิตที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความรู้ด้านการผลิตในแปลงเกษตรผสมผสานเรื่องของเมล็ดพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ เทคโนโลยีด้านการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป การเข้าถึงแหล่งความรู้ของเกษตรกร การเพิ่มสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ที่เหมาะสมและเพียงพอให้กับเกษตรกรของหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยทางกายภาพด้านพื้นที่การทำเกษตรมีความพร้อมและเหมาะสมในการทำเกษตรผสมผสานรวมถึงการถือครองที่ดินที่เอื้อต่อการทำเกษตรผสมผสานอย่างยั่งยืน โดยแนวทางการส่งเสริมก็ต้องส่งเสริมด้านความรู้ให้เพียงพอและหลากหลายรูปแบบ สนับสนุนสถานที่จัดจำหน่ายอย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมและการติดตาม ดูแลการทำเกษตรของเกษตรกรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้รับรู้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรเพื่อให้สามารถช่วยเหลือสนับสนุนได้ทันเวลาและตรงตามความต้องการของเกษตรกร ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของกิริติพร จูตะวิริยะและพัชรินทร์ ลาภานันท์ (2557) เรื่องเกษตรผสมผสานยุทธศาสตร์การดำรงชีพของเกษตรกรภาคอีสานภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้สรุปการทำเกษตรได้อย่างจับใจ การใช้ทุนทางสังคมในการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชื่อมโยงกับวิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของเกษตรกร รวมทั้งเอื้อต่อการรื้อฟื้นทุนธรรมชาติ ทุนการเงินที่หดหายและเสื่อมโทรมไป ตลอดจนมีการฟื้นฟูความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ในตัวเกษตรกรให้ถูกนำมาใช้ประโยชน์และพัฒนาต่อยอด ซึ่งถือเป็นการฟื้นฟูทุนมนุษย์อีกด้วย ปฏิบัติการเหล่านี้เป็นยุทธวิธีในการดำรงชีพเพื่อการอยู่รอดเกิดการพึ่งตนเอง ดังนี้ การสร้างความหลากหลายกิจกรรมทางการเกษตรเพื่อสร้างความหลากหลายทางชีวภาพแทนการปลูกเชิงเดี่ยวที่ต้องพึ่งพาทายนอกและทำให้เกิดความเสื่อมโทรมทางชีวภาพ การสร้างความหลากหลายคือการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่ช่วยเกื้อกูลกันในระบบนิเวศ เป็นการพลิกฟื้นผืนดินด้วยทุนทางธรรมชาติที่ไม่เพียงฟื้นฟูเพียงธรรมชาติและเป็นเรื่องของเศรษฐกิจของครัวเรือนด้วย และสอดคล้องกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ก่อให้เกิดการประหยัดจากขอบเขต การผลิตสินค้าเกษตรหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน เป็นการลดต้นทุนและการเพิ่มรายได้ไปพร้อมกัน สาเหตุการประหยัดเกิดจากการใช้ทรัพยากรในการผลิตหนึ่งปัจจัยแต่สามารถผลิตสินค้าได้มากกว่าหนึ่งชนิด ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยแรงงานที่ใช้ในการดูแลการผลิต การจัดจำหน่าย และการบริหารจัดการต่าง ๆ นอกจากจะเป็นเรื่องของการใช้ทรัพยากรร่วมกันแล้วยังเกิดผลพลอยได้ที่มาจากการสร้างสมดุลทางธรรมชาติโดยที่เกษตรกรเองไม่ได้ตั้งใจไว้ เนื่องด้วยพืชหลากหลายชนิดในพื้นที่เดียวกันจะเกื้อกูลกันในธรรมชาติมากกว่าการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่อาจส่งผลให้ศัตรูพืชเข้าทำลายได้ง่าย แต่การผลิตเกษตรผสมผสานจะช่วยให้พืชบางชนิดเป็นเกราะป้องกันศัตรูพืชทางธรรมชาติได้ การทำเกษตรผสมผสานจะสามารถประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนหากทุกคนที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตร ความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่ายจะสามารถพัฒนาเกษตรผสมผสานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กีรติพร จูตะวิริยะและพัชรินทร์ ลาภานันท์. (2557). **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3**
เกษตรผสมผสานในฐานะยุทธศาสตร์การดำรงชีพในบริบทโลกาภิวัตน์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น :
ขอนแก่น.
- จารีพร เพชรชิต (2558) **การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา**
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ครั้งที่ 5 :ปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรแบบผสมผสานของ
เกษตรกร ในอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช : นนทบุรี.
ชยุต อินทร์พรหม. (2561). **วารสารพัฒนาสังคม Vol. 20 No. 2: เศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตร**
ผสมผสานประยุกต์ทำนา 1 ไร่ ได้ 1 แสน. สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์: กรุงเทพมหานคร.
- ณัฐกฤตา ศรีสุขงค์. (2555). **การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3**
:การทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช :
นนทบุรี.
- บรรลุ พุฒิกร. (2549). **เศรษฐศาสตร์การผลิตทางการเกษตร.** มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ :
กรุงเทพมหานคร.
- ประยงค์ เนตยารักษ์. (2550). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร.** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : กรุงเทพมหานคร
มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน. 2560. **มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน.** เข้าถึงเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2561 จาก:
http://www.sathai.org/autopagev4/show_page.php?topic_id=683&auto_id=15&TopicPk=
- วรรณลก พรหมทอง. (2551). **ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกร**
ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี : ปทุมธานี
วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร. (2561). **เกษตรผสมผสาน.** เข้าถึงเมื่อ 1 มิถุนายน
2563 จาก <https://sites.google.com/site/kasetonilnebangsai/kestr-phsm-phsan>
- สมชาย บุญประดับและคณะ (2558). **วิจัยและพัฒนาระบบการปลูกพืชอย่างยั่งยืน.** กรมวิชาการเกษตร
: กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2555.
จอมปราชญ์แห่งการพัฒนาผสมผสาน. สำนักงาน กปร : กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). **เรียกใช้เมื่อ 8 มกราคม 2561** จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ :
<http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/11.aspx>.
- อดิเรก แก้วสุมาลี. (2560). **ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรในพื้นที่ภาค**
ตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยาลัยการทัพบก : กรุงเทพมหานคร